

Kritinė recenzija

XXI-ajame amžiuje mus vis dar sugeba stebinti fotografija. Kiekvieną dieną ekranus ir spaudą pasiekiantys atvaizdų kiekiai yra tokie milžiniški, kad tikriausiai net paros nepakaktų jiems suskaičiuoti. Gyvename ne tiek atvaizdų pertekliuje, kiek nuolatinėje jų audroje. Mums net neleidžiama nuo jų atsikvėpti, susikurti užuovėjos ar pastatyti nepralaužiamus įtvirtinimus. Tad kaip turėtume vertinti tikrovę, o juolab gyventi mūsų dienų vizualinės apokalipsės apsuptyje.

Vieną vertus, šiandienos masinės medijos mus įspraudžia į besotiško vartojimo ritualus (kai leisdami valandų valandas „Instagramoje“, „Facebooke“ ar šiaip beprasmiškai švaistydami laiką naršome naujienų portaluose ir esame verčiami iš naujo susitapatinti su atvaizdų sraute iššokančiomis tikrovės grimasomis); antrą vertus, atsidurdami intensyviame vizualiniame sraute tuo pat metu tampame dilemos įkaitais – t. y. mes esame spaudžiami gana greitai priimti sprendimą kuriam atvaizdai ir kiek turime skirti savo dėmesio (šios dilemos sprendimo laikas priklauso ir nuo mūsų išlavinto estetinio skonio); trečia vertus, kiekvienas menininkas turi gerokai atidžiau, kantriau ir subtiliau plėtoti savo meninę kalbą bei siekti jos viešo pastebėjimo ir įsitvirtinimo nepalaujamai skubančioje atvaizdų kultūroje.

Pastebėtina, kad yra menininkų, kurie nesiekia griežtai vaikytis vizualinės kultūros madų, kartu skrieti bendrame vizualiniame-informaciniame greitkelyje. Jie kuria kantrai, koncentruojasi ties savo kiekvienu kūrybos gestu; jie elgiasi panašiai kaip ir budistų vienuoliai. Tokie meno kūrėjai yra gana stiprios ir stropios asmenybės. Jei šiais vidutinybių laikais juos (kantrius menininkus) atranda pasaulis, tuomet vaizdų sraute įstrigę žmonės netenka žado iš nuostabos (nejau tokių meno grynuolių dar esama?). Tikriausiai dėl to mane vis dar žavi ir nepalaujamai stebina Panevėžyje gyvenantis fotomenininkas Žilvinas Kropas. Paskutiniu metu jo kūriniai susilaukė gana didelio pripažinimo ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Menininkas jau daugelį metų gana kantrai plėtoja savo subtilią meninę programą ir tvirtai žengia užsibrėžtu keliu.

Gali atrodyti, kad Ž. Kropas žengia klasikų numinta kryptimi. Jis ieško galimybės jautrioje šviesai medžiagoje sugauti saulės spindulius ir taip užrašyti pasaulį gana ribotame atspaude. Menininko sukurti atvaizdai apeliuoja į dailei būdingą paveiksliskumo tradiciją. Ž. Kropas mums taip pat rodo kad ir kokios senos būtų kūrybos priegios – senosios technologijos, temos, kūrybos motyvai, meno legetimumo iššūkiai – vis tiek gali suskambėti originaliai ir ryškiai šiandienos vizualinio triukšmo fone.

Tikriausiai daugumai žvelgiant į Ž. Kropo kūrybą visada norisi klausti apie tai kaip jo taikoma technologija yra išplėtotą, kaip gaunamas vienas ar kitas, kasdieniame pasaulyje sutinkamo daikto atspaudas. Demonstruodamas atspaudus pats menininkas mums kalba ne vien tik apie tikrovės atvaizdavimą, bet ir apie tikrovės užrašymą. T. y. jo vizualiniai sprendimai kelia kalbos gimimo, kūrimo ir vystymo klausimus. Tokiu būdu kūrėjas lyg atliepia prancūzų poststruktūralistinės filosofijos atstovo Jacques'o Derrida (1930 – 2004) konceptualų požiūrį į rašto fenomeną.

Šiuo (Ž. Kropo kūrybos) atveju raštui yra prilygintas intertekstualus ir intervizualus plokštumoje įspaustas ir demonstruojamas vaizdas, kuriuo ne tik reprezentuojamas pasaulis, bet ir akcentuojama nuo istorinės padėties ir tradicijos priklausanti tikslinė (at)vaizdavimo strategija. Ne visada lengvai įmenamos, bet greičiau abstrakčios formos atskleidžia intervizualius ryšius ir leidžia prabilti apie vaizdų kūrimą lyg rašymo akto išradimą, kuriuo bandoma surasti ir į gyvenimą prikelti ankstesnius vaizdavimus / rašymus. Kaip pasakytų J. Derrida, šiuo gana sudėtingu kūrybos gestu menininkas braunasi link archirašto (t. y. paties rašto prigimties).

Kai fotografija aptariama kaip raštas, tuomet fotografijos kūrybos gestas artėja rašymo link, kurį suaktualina J. Derrida veikalai „Apie Gramatologiją“ („Della grammatologia“, 1967 m) ir „Tiesa tapyboje“ („La vérité en peinture“, 1978 m). Vadinasi, kai filosofijos atspaudo ir fotografijos diskurso paralelės atsiveria aiškinant rašto ir rašymo problemą, kai rašymas šviesa (fotografijos termino reikšmė – R. V. pastaba) su rašymu tuomet galima vaizdžiai aptarti net logoso ir kalbos ryšius bei logoso padėtį vizualinėje kultūroje.

Graikiškasis logos reiškia protą, pasaulį ir vokaliai išreikštą kalbą. Tad kuo labiau rašymas šviesa tampa abstraktesnis, tuo labiau yra bandoma pasitraukti iš logosui (protui) būdingos prievartos zonos. Deja, atpažįstamos formos nuotraukose mus sugrąžina į kalbos, t. y. logoso įtakos zoną. Galiausiai tampa aišku, kad fotografija – tai galios žaidimai su logosu, bet ne pasitraukimas iš jo. Būtent toks galinėjimasis Ž. Kropo fotografiją daro gana įdomiu reiškiniu, mums sukuriančiu tam tikrų abejonių apie atvaizdą kaip reiškinį, gebantį pasakyti tiesą. Ir iš ties šioje situacijoje kyla įspūdis jog menininkas kažką nutylėjo, liko kažkas paslėpto ir vis dar laukiančio to momento kai bus atrastas ir demaskuotas.

Šią situaciją lemia abstrakčių atvaizdų ir tikrovės pavidalų dialogas. Apie abstrakčius atvaizdus dažniausiai nepakanka žinių arba jų istorija yra ne atskleidžiama, bet slepiama. Šiuo atveju istorija yra tai, kas padeda įvardinti fotografijos tapatybę. Vis tik savo kuriamais atvaizdais Ž. Kropas skatina nepaisyti logocentrizmo ir naikinti nusistovėjusių dabarties atvaizdų kalbą kaip daugkartinę kopijų kopiją – kaip melagingai atskleidžiančią pasaulį kalbų kalbą. Tačiau abstrakčiuose atvaizduose aptinkant grynąsias nuorodas į atpažįstamus pavidalus ir atpažįstant taktilinio bei vizualiojo pasaulio patirtis, taip pat kelioms akimirkoms suaktyvinamas ir pats logosas. Tad menininko kova su nusistovėjusiu vaizdavimu ir savo kalbos puoselėjimas neturi pabaigos ir yra kuriama kaip nuolatos kintantis ciklas.

Pagarbiai

Prof. Dr. REMIGIJUS VENCKUS

Humanitariniai mokslai, menotyra (03H). Meno istorija (H310)